

УДК 373.042-056.2/.3(477)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.359647>

Ірина Садова, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2570-5392>

Микола Пантюк, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7336-6714>

Оксана Жигайло, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8297-2951>

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми управління інноваційними процесами впровадження технологій інклюзивної освіти в сучасному освітньому просторі. Розкрито сутність понять “педагогічна технологія”, “технологія навчання” та “технологія інклюзивного навчання” у контексті інноваційного розвитку освіти. Окреслено особливості організації інклюзивного освітнього середовища та визначено роль управлінських підходів у забезпеченні ефективності впровадження інновацій. Проаналізовано сучасний стан розвитку інклюзивної освіти в Україні та виявлено основні проблеми її практичної реалізації. Визначено ключові принципи та умови управління інноваційними процесами в закладах освіти. Обґрунтовано значення педагогічних технологій як інструменту реалізації інклюзивного навчання. Акцентовано увагу на необхідності системності, поетапності та адаптивності управління освітніми інноваціями.

Ключові слова: інклюзивна освіта; технології інклюзивного навчання; управління інноваційними процесами; освітні інновації; діти з особливими освітніми потребами.

Літ. 11.

Iryna Sadova, Doctor of Sciences (Pedagogy), Head of the Pedagogic and Methods of Primary Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2570-5392>

Mykola Pantiuk, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Pedagogic and Methods of Primary Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7336-6714>

Oksana Zhigaylo, Ph.D. (Psychology), Associate Professor of the Pedagogic and Methods of Primary Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8297-2951>

MANAGEMENT OF INNOVATIVE PROCESSES OF THE IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION TECHNOLOGIES

The article realizes a detailed theoretical analysis of the problem of managing innovative processes of the implementation of inclusive education technologies in the context of the modernization of current educational system. The meaning of the concepts of “pedagogical technology”, “learning technology” and “inclusive learning technology” is clarified according to their role in ensuring the high-quality organization of the educational process for children with special educational needs. It is emphasized that pedagogical technologies are not only a means of learning, but also a tool for the implementation of innovative changes in the educational establishment.

The current state of the development of inclusive education in Ukraine is analyzed and also the presence of contradictions between the accumulated theoretical potential and the level of its practical implementation is revealed. It is noted that one of the key reasons for this situation is the insufficient development of the management system of innovative processes at different levels

of educational activity. That's why the attention is focused on the necessity to implement a systemic approach to the management of innovations. It involves planning, organization, coordination, monitoring and evaluating the effectiveness of implemented inclusive learning technologies.

The main principles of managing innovative processes in the inclusive education are defined. They are systematicity, graduality, adaptability, flexibility, and orientation to the individual educational needs of each child. Key conditions for the effective implementation of innovative technologies are substantiated. The main technologies are the professional readiness of teachers for innovative activities, the openness of the educational environment for changes, an active interaction between all the participants of the educational process and partnership between the educational establishment and the community.

Special attention is paid to the necessity to personalize learning, to use flexible approaches to the evaluation of academic achievements, and also to create positive psycho-emotional climate in the inclusive environment. It is concluded that effective management of innovative processes is a determinant factor in the successful implementation of inclusive education technologies. Prospects for the further research related to the development and practical testing of the models of managing innovations and the improvement of inclusive educational practices are distinguished.

Keywords: inclusive education; inclusive learning technologies; management of innovative processes; educational innovations; children with special educational needs.

Постановка проблеми. У сучасних умовах трансформації освітньої системи України особливої актуальності набуває питання ефективного впровадження інклюзивної освіти як одного з пріоритетних напрямів державної політики. Водночас практика засвідчує, що реалізація інклюзивного підходу супроводжується низкою труднощів, пов'язаних не лише з недостатньою підготовленістю педагогів, а й із відсутністю цілісної системи управління інноваційними процесами впровадження відповідних освітніх технологій.

Незважаючи на значну кількість теоретичних напрацювань у сфері інклюзивної освіти, у вітчизняній педагогічній практиці спостерігається дисбаланс між розробкою концептуальних засад і їх практичною реалізацією. Це проявляється у фрагментарності використання технологій інклюзивного навчання, недостатній узгодженості дій учасників освітнього процесу та відсутності ефективних механізмів координації й моніторингу впроваджуваних інновацій. Особливої уваги потребує проблема управління інноваційними процесами на рівні закладу освіти, оскільки саме від якості організаційно-педагогічного супроводу залежить результативність інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітній простір. У цьому контексті важливим є визначення оптимальних управлінських стратегій, що забезпечують системне впровадження технологій інклюзивного навчання, їх адаптацію до конкретних умов освітнього середовища та оцінювання ефективності. Отже, існує об'єктивна потреба в науковому осмисленні та обґрунтуванні підходів до управління інноваційними процесами впровадження технологій інклюзивної освіти, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Сучасний науковий дискурс свідчить про зростання інтересу до проблеми інклюзивної освіти та впровадження відповідних педагогічних технологій, що зумовлено як суспільними запитам, так і реформуван-

ням освітньої системи. Значна кількість досліджень присвячена теоретичному осмисленню сутності інклюзії, визначенню її принципів і місця в освітньому просторі. Зокрема, у працях вітчизняних науковців (В. Бондар, О. Галян, Т. Ілляшенко, Г. Коберник, С. Максименко, О. Мартинчук, К. Островська, Ю. Почкун, М. Савчин, Н. Скотна, Т. Скрипник, В. Синьов, М. Швед, М. Шеремет та ін.) інклюзивна освіта розглядається як комплексне явище, що поєднує педагогічні та соціальні аспекти і спрямоване на забезпечення рівного доступу до освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

Важливе місце у сучасних дослідженнях займає проблема підготовки педагогів до роботи в умовах інклюзії. Науковці наголошують на необхідності формування інклюзивної компетентності, розвитку навичок диференційованого навчання, міждисциплінарної взаємодії та використання інноваційних освітніх технологій. Це безпосередньо пов'язано з управлінням інноваційними процесами, оскільки ефективність впровадження нових підходів значною мірою залежить від професійної готовності педагогічних кадрів. Отже, аналіз сучасних досліджень свідчить про наявність значного теоретичного підґрунтя у сфері інклюзивної освіти, однак водночас актуалізує необхідність поглибленого вивчення проблем управління інноваційними процесами її впровадження, що й визначає перспективність обраного напрямку дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та аналіз особливостей управління інноваційними процесами впровадження технологій інклюзивної освіти, а також визначення ефективних управлінських підходів і умов, що забезпечують результативну інтеграцію інноваційних педагогічних технологій у практику діяльності закладів освіти з урахуванням потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивна освіта як цілісна система залучення дитини з ООП до освітнього процесу, а згодом – і до ширшого соціального середовища, передбачає використання

різноманітних підходів до її впровадження. У контексті теми управління інноваційними процесами впровадження технологій інклюзивної освіти особливого значення набуває саме організаційно-управлінський аспект цих змін. Адже справді результативна інклюзивна практика можлива лише за умови не тільки добору відповідних освітніх технологій, методів і прийомів, а й ефективного керування процесом їх інтеграції в освітнє середовище з урахуванням індивідуальних особливостей дитини та впливу зовнішніх чинників.

В Україні розвиток інклюзивної освіти поки що значною мірою зосереджений на теоретичних засадах, що зумовлює відносно обмежену кількість практичних інструментів організації навчального середовища з урахуванням індивідуальних потреб кожного учня. У площині управління інноваціями це свідчить про початковий етап формування ефективних механізмів впровадження технологій інклюзивного навчання. На нашу думку, така ситуація пояснюється історичними особливостями становлення інклюзії в країні: нині вона фактично перебуває на стадії апробації, коли лише закладаються основи технологічного та управлінського забезпечення інклюзивного класу. Отже, успішне впровадження інновацій у сфері інклюзивної освіти потребує чітко структурованої системи навчальних технологій, визначених ціннісних орієнтирів і продуманих управлінських стратегій, які регулюють взаємодію між учителем і учнем за допомогою відповідних методів, засобів і прийомів [8, 316].

Будь-яка освітня концепція, як відомо, ґрунтується на певному понятійно-категоріальному апараті. У цьому контексті важливо уточнити зміст таких понять, як “педагогічна технологія”, “технологія навчання” та “технологія інклюзивного навчання”, зокрема крізь призму управління інноваційними процесами.

Етимологічний аналіз показує, що слово “технологія” походить від грецьких *techne* (“мистецтво”, “майстерність”) і *logos* (“вчення”) та має кілька значень. Зокрема, у Словнику іншомовних слів воно визначається як сукупність способів обробки матеріалів, виготовлення продукції, надання послуг і процесів, що супроводжують ці види діяльності [9, 573]. У Великому тлумачному словнику української мови під технологією розуміють систему знань про послідовність операцій у процесі створення певного продукту [2, 1448].

Поняття “педагогічна технологія” і “технологія навчання” активно використовуються у дослідженнях організації освітнього процесу (І. Богданова, О. Дубасенюк, А. Капська, Л. Коваль, В. Паламарчук, С. Сисоєва та ін.). У контексті управління інноваціями ці поняття розглядаються як інструменти планування, реалізації та оцінювання змін в освітньому середовищі.

Зокрема, Н. Бахмат визначає педагогічну технологію як систему взаємопов’язаних методів, засобів і процесів, спрямованих на досягнення запланованого освітнього результату [1, 112–116]. Такий підхід є важливим для управління інноваційними процесами, оскільки дозволяє структурувати впровадження нововведень і прогнозувати їх ефективність.

За М. Чепіль і Н. Дудник, педагогічні технології охоплюють змістову реалізацію всіх компонентів освітнього процесу, спрямовану на досягнення мети, та являють собою науково обґрунтовану модель навчально-виховної діяльності, що має вищу ефективність порівняно з традиційними підходами [10, 431]. У площині інноваційного менеджменту це означає необхідність системного впровадження таких технологій із урахуванням їх результативності.

Ми поділяємо підхід, згідно з яким педагогічна технологія є інструментом досягнення освітніх цілей, сформованим у межах певної концепції та відображає відповідну педагогічну ідеологію [5, 235]. У цьому сенсі технологія виступає своєрідним механізмом трансформації освітніх ідей у практичну діяльність, що є ключовим завданням управління інноваційними процесами. Сутність педагогічної технології полягає у поетапному впровадженні спроектованого освітнього процесу. У контексті управління інноваціями це передбачає програмування діяльності учасників освітнього процесу, планування змін, порівняння результатів із поставленими цілями та постійний моніторинг ефективності впроваджених новацій.

Поняття “технологія навчання” також набуває особливого значення. Воно відображає процес опанування конкретного навчального матеріалу в межах певного предмета й може варіюватися залежно від обраної педагогічної стратегії. У межах управління інноваційними процесами технології навчання виконують функцію інструментів реалізації змін на рівні конкретного уроку або теми [6, 249].

На думку Л. Коваль, технологія навчання – це впорядкована система дій педагога, що забезпечує ефективне керування пізнавальною діяльністю учнів [4, 127]. В управлінському вимірі це підкреслює роль учителя як ключового агента інновацій.

Відповідно до визначення ЮНЕСКО, технологія навчання – це системний підхід до створення, реалізації та оцінювання освітнього процесу з метою його оптимізації. Такий підхід безпосередньо корелює з принципами управління інноваціями, зокрема з орієнтацією на результат і ефективність.

Отже, у контексті інклюзивної освіти педагогічна технологія охоплює всі компоненти освітньої системи – від визначення цілей до оцінювання результатів – і водночас виступає об’єктом управління інноваційними процесами [7, 138].

Сучасні українські дослідники (Л. Вавіна, В. Заєнко, А. Колупаєва, Т. Сак, Н. Софій, О. Таранченко та ін.) підкреслюють, що технології інклюзивного навчання визначають, як саме організувати ефективне навчання різних дітей в одному класі. У контексті управління інноваціями ці технології потребують адаптації, координації та системного впровадження.

Структуру технологій інклюзивного навчання подають Т. Лорман, Дж. Дешелер і Д. Харві [3, 32]. Аналіз їхніх підходів дозволяє виокремити ключові принципи, важливі для управління інноваційними процесами:

1. Спільна відповідальність усіх учасників освітнього процесу за створення інклюзивного середовища.
2. Поєднання різних моделей управління класом.
3. Інтеграція рефлексії та практичної діяльності педагога.
4. Цілеспрямованість і системність змін.
5. Поступовість впровадження інновацій.
6. Використання труднощів як ресурсу розвитку.
7. Взаємодія школи з громадою [3, 98–105].

Управління інноваційними процесами передбачає також гнучке використання методів оцінювання, орієнтацію на індивідуальні досягнення учнів і формування позитивного освітнього досвіду дитини з ООП.

До ключових чинників ефективного впровадження інновацій у сфері інклюзивної освіти доцільно віднести:

- визнання дитини з ООП як активного суб'єкта навчання;
- гнучкість у плануванні навчальної діяльності;
- цілісне розуміння контексту життя учня;
- щирий інтерес педагога до особистості дитини [8, 253].

Загалом ці підходи формують конструктивну основу для управління інноваційними процесами в інклюзивній освіті, оскільки визначають умови ефективного функціонування інклюзивного класу.

Реалізація таких технологій потребує персоналізованого підходу, тому варто уникати:

- домінування пасивних форм навчання;
- надмірної регламентації поведінки учнів;
- перевантаження інформацією;
- оцінювання в умовах стресу [8, 256].

Як свідчать результати наукових досліджень, труднощі впровадження педагогічних технологій часто пов'язані з тим, що вчителі стикаються з великою кількістю методик і не завжди можуть обрати найбільш ефективні з них відповідно до конкретної педагогічної ситуації. Саме тому виникає потреба в систематизації та аналізі найбільш результативних навчальних технологій, особливо

тих, що є актуальними в умовах розвитку інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Зазначимо, що в умовах стрімкого розвитку науки й технологій освітні підходи зазнають швидких і постійних змін, а натомість з'являються все більш удосконалені моделі навчання. У зв'язку з цим інформація щодо сучасних освітніх розробок, зокрема у сфері допоміжних технологій, потребує регулярного оновлення та переосмислення. Розгортання інноваційних процесів в освіті та соціальній практиці є об'єктивною тенденцією, що безпосередньо пов'язана з посиленням ролі інноваційних та інформаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності людини [11, 182].

Сьогодні спостерігається постійне розширення спектра навчальних технологій, які орієнтовані на створення різних умов навчання з урахуванням освітніх потреб, можливостей та інтересів дітей. У цьому контексті важливо не переоцінювати роль суто педагогічних технологій у формуванні особистості та стимулюванні її саморозвитку і самореалізації. Сьогодні культура дедалі більше набуває інтегративного характеру, де поєднуються різні галузі знань, а провідними стають інноваційність, гнучкість і орієнтація на цінності та інтереси особистості [8, 386].

Отже, педагогічні технології інклюзивного навчання є важливим інструментом управління інноваційними процесами, спрямованими на забезпечення якісної та доступної освіти для всіх дітей. Сучасні підходи передбачають їх класифікацію за напрямками: індивідуалізація навчання, корекція труднощів, розвиток соціально-емоційних компетентностей та оцінювання результатів. Застосування цих технологій у поєднанні з ефективним управлінням інноваційними процесами сприяє успішній реалізації інклюзивної освіти в сучасній школі [8, 389].

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити такі висновки. По-перше, сучасні педагоги визнають педагогічні технології як важливий інструмент організації освітнього процесу та готові впроваджувати інноваційні підходи за умови врахування специфіки інклюзивного навчання. По-друге, у практиці освіти все ще домінують традиційні підходи, що значною мірою зумовлено недостатнім рівнем володіння сучасними ефективними технологіями навчання. По-третє, поєднання різних педагогічних технологій підвищує результативність навчального процесу, сприяє розвитку інтересів, здібностей і мотивації учнів до опанування знань. Усі ці положення підтверджують необхідність активного впровадження сучасних педагогічних технологій у навчання дітей з ООП.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дає підстави стверджу-

вати, що ефективно впровадження технологій інклюзивної освіти безпосередньо залежить від якості управління інноваційними процесами в закладах освіти. Інклюзивні педагогічні технології виступають не лише інструментом організації навчання дітей з різними освітніми потребами, а й об'єктом цілеспрямованого управління, яке передбачає їх системне планування, адаптацію до конкретних умов освітнього середовища, поетапне впровадження та оцінювання результативності.

З'ясовано, що сучасна практика інклюзивної освіти в Україні характеризується певним дисбалансом між теоретичними напрацюваннями та рівнем їх практичного застосування. Це актуалізує потребу в розробленні ефективних управлінських механізмів, спрямованих на координацію дій усіх учасників освітнього процесу, забезпечення гнучкості організації навчання та орієнтацію на індивідуальні освітні потреби кожної дитини. Важливими умовами успішного управління інноваціями визначено професійну готовність педагогів, відкритість освітнього середовища до змін, а також налагоджену взаємодію закладу освіти з громадою. Узагальнення теоретичних підходів дозволило визначити, що управління інноваційними процесами впровадження технологій інклюзивного навчання має здійснюватися на засадах системності, поетапності, адаптивності та результативності, із обов'язковим урахуванням індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у розробленні та експериментальній перевірці моделей управління інноваційними процесами інклюзивної освіти на рівні конкретного закладу освіти, а також у вивченні ефективності використання окремих технологій інклюзивного навчання в різних освітніх умовах. Актуальним залишається також дослідження цифрових інструментів управління інклюзивним освітнім середовищем і підготовки педагогічних кадрів до реалізації інноваційних підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахмат Н.В. Розвиток професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в Україні. Молодь і ринок. 2015. № 8. С. 112–116.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
3. Інклюзивна освіта: підтримка розмаїття у класі : практич. посіб. / Т. Лорман, Дж. Деспелер, Д. Харві ; пер. з англ. Київ : СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.
4. Коваль Л.В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку початкової освіти : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 343 с.
5. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала. Тернопіль : "Навчальна книга Богдан", 2000. 152 с.

6. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / за ред. С.О. Сисосвої. Київ : ВІПОЛ, 2001. 502 с.

7. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

8. Садова І. Інклюзія у закладах загальної середньої освіти України: тенденції розвитку: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2020. 448 с.

9. Словник іншомовних слів / уклад. С.П. Морозов, Л.М. Шкарапута. Київ : Наук. думка, 2000. 680 с.

10. Чепіль М.М., Дудник Н.З. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 224 с.

11. Швед М. Основи інклюзивної освіти : підруч. Львів : Український католицький університет, 2015. 360 с.

REFERENCES

1. Bakhmat, N. (2015). Rozvytok profesiino-pedahohichnoi pidhotovky vchyteliv pochatkovoї shkoly v Ukraini [Development of professional and pedagogical training of primary school teachers in Ukraine]. *Youth & market*, No. 8. pp. 112–116. [in Ukrainian].
2. Busel, V. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukraїnskoi movy : 250000 [Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language: 250000]. Kyiv, 1728 p. [in Ukrainian].
3. Lorman, T., Deppeler, Dzh., Kharvi, D. (2010). Inkluzivna osvita: pidtrymka rozmaїttia u klasi : prakt. posib [Inclusive education: supporting diversity in the classroom: practice. manual]. Kyiv, 296 p. [in Ukrainian].
4. Koval, L. (2012). Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv u konteksti rozvytku pochatkovoї osvity : monohrafiia [Professional training of future teachers in the context of the development of primary education: monograph]. Donetsk, 343 p. [in Ukrainian].
5. Palamarchuk, V. (2000). Yak vyrostyty intelektuala [How to raise an intellectual]. Ternopil, 152 p. [in Ukrainian].
6. Sysoieva, S. (2001). Pedahohichni tekhnolohii u neperervnii profesiinii osviti : monohrafiia [Pedagogical technologies in continuing professional education: monograph]. Kyiv, 502 p. [in Ukrainian].
7. Poroshenko, M. (2019). Inkluzivna osvita: navch. posib [Inclusive education: a textbook]. Kyiv, 300 p. [in Ukrainian].
8. Sadova, I. (2020). Inkluziia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity Ukrainy: tendentsii rozvytku: monohrafiia [Inclusion in general secondary education institutions of Ukraine: development trends: monograph]. Drohobych, 448 p. [in Ukrainian].
9. Morozov, S. Shkaraputa, L. (2000). Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. Kyiv, 680 p. [in Ukrainian].
10. Chepil, M., Dudnyk, N. (2012). Pedahohichni tekhnolohii : navch. posib [Pedagogical technologies: a textbook]. Kyiv, 224 p. [in Ukrainian].
11. Shved, M. (2015). Osnovy inkluzivnoi osvity : pidruch [Fundamentals of Inclusive Education: Textbook]. Lviv, 360 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 12.03.2026

Прийнято до друку: 18.05.2026

Опубліковано: 29.05.2026